

УДК 331.5

Рубежанська В.О.

здобувач кафедри економіки та підприємництва
Східноукраїнського національного університету імені Володимира Дала

МЕТОДОЛОГІЯ ОЦІНКИ ФУНКЦІОНУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНИХ РИНКІВ ПРАЦІ З ПОЗИЦІЇ СИСТЕМНОГО ПІДХОДУ

У статті розглянуто наукові підходи до оцінки показників функціонування регіональних ринків праці. Схематично зображено системний підхід до функціонування регіонального ринку праці. Визначено сутність таксономічного аналізу як найбільш оптимального способу оцінки функціонування регіональних ринків праці. Розроблено змінний алгоритм таксономічного аналізу. Підібрано генеральну сукупність (первинні вимірні ознаки) для оцінки функціонування регіональних ринків праці.

Ключові слова: регіональний ринок праці, показники функціонування регіонального ринку праці, таксономічний аналіз, генеральна сукупність (первинні вимірні ознаки), системний підхід.

Рубежанская В.О. МЕТОДОЛОГИЯ ОЦЕНКИ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ РЕГИОНАЛЬНЫХ РЫНКОВ ТРУДА С ПОЗИЦИИ СИСТЕМНОГО ПОДХОДА

В статье рассмотрены научные подходы к оценке показателей функционирования региональных рынков труда. Схематично изображен системный подход к функционированию регионального рынка труда. Определена сущность таксономического анализа как наиболее оптимального способа оценки функционирования региональных рынков труда. Разработан изменяющийся алгоритм таксономического анализа. Подобрана генеральная совокупность (первичные измеряемые признаки) для оценки функционирования региональных рынков труда.

Ключевые слова: региональный рынок труда, показатели функционирования регионального рынка труда, таксономический анализ, генеральная совокупность (первичные измеряемые признаки), системный подход.

Rubezhanska V.O. METHODOLOGY OF ESTIMATION OF THE FUNCTIONING OF REGIONAL LABOR MARKETS FROM THE POSITION OF THE SYSTEM APPROACH

In the article the scientific campaigns to evaluate the performance indicators of regional labor markets are considered. A systematic approach to the functioning of the regional labor market is shown schematically. The essence of taxonomic analysis as the most optimal way of assessing the functioning of regional labor markets is defined. A changing algorithm of taxonomic analysis is developed. The general population (primary measurable characteristics) is selected to assess the functioning of regional labor markets.

Keywords: regional labor market, indicators of the functioning of the regional labor market, taxonomic analysis, the general population (primary measurable characteristics), the system approach.

Постановка проблеми. Регіональний ринок праці – динамічний та складний елемент ринкової економіки. На такому ринку переплітаються інтереси працівників та роботодавців, які відображаються у вигляді попиту на робочу силу та її пропозиції. Такі результати зумовлені впливом інституціональних чинників територіального розвитку, які різні у кожному регіоні. Тому основною нашою метою є дослідження особливостей функціонування ринку праці у регіонах у найбільш оптимальний та доцільний спосіб, враховуючи системний підхід. Зазначене дасть нам можливість виявити стан ринку праці на мезорівні, дослідити проблеми його розвитку та визначити внутрішні резерви щодо поліпшення його діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню особливостей функціонування регіональних ринків праці присвячено праці таких учених, як Д. Аутор, О.В. Волкова, В.Г. Герасимчук, А.А. Гриценко, В.А. Ландсман, О.В. Макарова, С.В. Мочерний, В.П. Петюх, В.М. Соболев, М. Шаленко, Д.Е. Шапоренко, В.С. Чорний, А.А. Чухно та інші.

Відаючи належне науковим роботам вищевказаних вчених, хотілося б зазначити про відсутність єдиного оптимального способу дослідження показників регіональних ринків праці. Зазначена проблема зумовила вибір на пряму дослідження та формулювання мети статті.

Метою статті є визначення найбільш оптимального та доцільного способу дослідження показників регіональних ринків праці з урахуванням системного підходу.

Виклад основного матеріалу дослідження. На нашу думку, у спрощеному вигляді системний підхід

до функціонування регіонального ринку праці відображає рис. 1.

Аналізуючи рис. 1, варто відзначити, що регіональний ринок праці функціонує як система. На вході такої системи доцільним є вираховування параметрів «входу», під якими ми розуміємо кількісне вираження потреб у ресурсах, які формують задовільне функціонування ринку праці. Тобто сукупність екстерналій виражається у матеріальних, фінансових та інформаційних ресурсах, які задають тренд організаційно-економічного розвитку окремої параметричної системи. На «вході» система позначається у контрольованому або неконтрольованому зовнішньому впливі економічних, соціальних та політичних факторів, що формують оточення ринку праці певної території. Ядром системи є процес функціонування ринку праці, який позначається здатністю останнього адаптуватися до зовнішнього оточення та вчасно реагувати на нього з урахуванням наявних внутрішніх ефектів-інтерналій. Ринкова та адміністративна підтримка дає базис місцевому ринку праці, завдяки їй можна коригувати гнучкість ринку праці, що і визначає його результативний стан.

Параметри «входу» та «виходу» позначаються взаємозв'язком, який реалізується у продуктивному використанні внутрішніх та зовнішніх ресурсів (модернізації обладнання, відтворенні робочої сили, збільшенні заробітної плати тощо), які впливають на результати діяльності ринку праці. Параметри «виходу» характеризують результат функціонування ринку праці, який доцільно оцінювати як єдиний інтегральний показник.

З огляду на зазначене вважаємо, що оцінювання діяльності регіонального ринку праці з позицій сис-

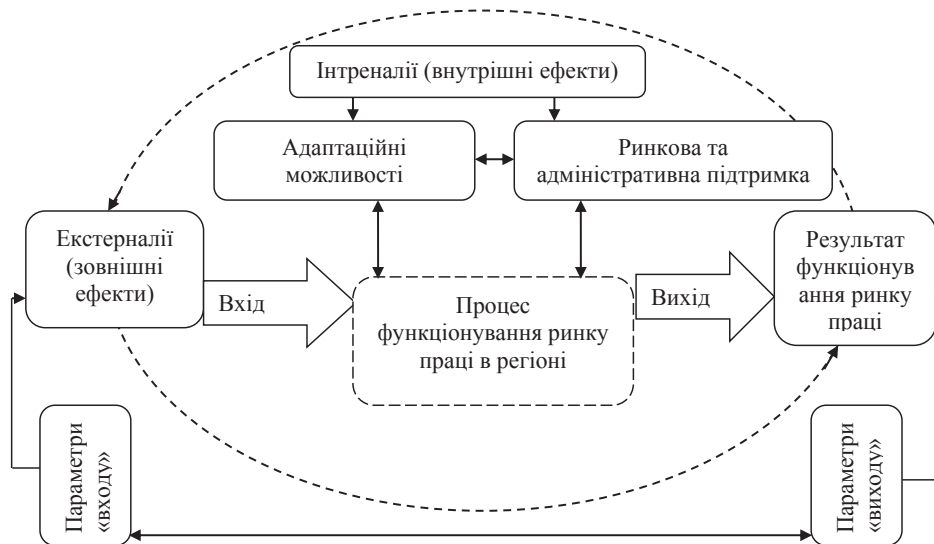

Рис. 1. Системний підхід до функціонування регіонального ринку праці

Джерело: складено автором

темного підходу варто проводити з визначенням єдиного показника, що буде характеризувати його стан, але з урахуванням сукупності ознак, які чинять вплив на ринок праці. З приводу зазначеного зауважимо, що у науковому світі запропоновано низку прийомів, способів, у тому числі авторських методик, що дають змогу визначити стан ринку праці, використовуючи системний підхід (наприклад, горизонтальний часовий аналіз; вертикальний структурний аналіз; трендовий аналіз; аналіз відносних показників коефіцієнтів; порівняльний аналіз (традиційні статистичні прийоми); факторний аналіз (прийоми стохастичного факторного аналізу – кореляційний та дисперсійний аналіз) тощо). Зазначені прийоми аналізу пов'язані між собою, а мета їх проведення визначається глибиною дослідження та наявною інформаційною можливістю.

Варто зазначити, що розглянуті вище прийоми оцінки ринку праці позначаються своєю багатогранністю, складністю та неоднозначністю результатів. Не завжди окреслені прийоми дають змогу системно підійти до аналізу ринку праці. Крім того, використання окремих прийомів не приведе до ефективності оцінювання сукупності показників, які характеризують ринок праці як систему, тоді як використання усіх зазначених прийомів одночасно не дасть змоги визначити один цілісний та результативний показник, який можна аналізувати у динаміці. На нашу думку, у такому разі доцільним є застосування методу таксономічного аналізу, який має значний арсенал математичної алгоритмізації та статистичної систематизації різних за визначенням (одиницями виміру) показників. Таксономічний метод дасть нам змогу порівнювати результативні об'єкти ринку праці, які характеризуються багатовимірністю ознак, та упорядкувати різнозначний статистичний матеріал, який характеризує досліджуване нами явище.

Головною метою застосування таксономічного аналізу є отримання узагальнюючого показника складного об'єкта, який дасть змогу здійснити рейтинговий розподіл регіонів України за ступенем динамічного розвитку ринку праці. До завдань застосування таксономічного аналізу в нашому дослідженні варто віднести узагальнення стану об'єкта

дослідження за допомогою інтегрування сукупності показників ринку праці; забезпечення порівняння регіонів у часі за інтегральним показником.

Отриманий рейтинговий розподіл дасть можливість визначити проблемні зони за розвитком ринку праці, які потребують перспективного планування стратегії підтримки ринку праці з урахуванням вітчизняного та європейського досвіду.

Використана нами методика оцінки регіонального ринку праці є досить простою та зрозумілою, тому може використовуватися зацікавленими фізичними та юридичними особами (підприємствами, установами, організаціями) з метою отримання концентрованої інформації щодо розвитку регіонального ринку праці в умовах реальної конкуруючої економіки. Останнє дасть можливість інформувати бізнес-структури та потенційних інвесторів про можливість ринку праці на певній території; забезпечити державні та місцеві органи влади версифікаційною оцінкою розвитку ринку праці з метою подальшого прийняття управлінських рішень у напрямі формування стратегій та механізмів ефективної зовнішньої підтримки функціонування ринку праці тощо.

Отже, запропонована нами оцінка функціонування регіонального ринку праці проводилася з використанням змінного алгоритму таксономічного аналізу та трансформації отриманого таксономічного показника в єдиний рейтинговий коефіцієнт (рис 2). З метою швидкості і точності проведення розрахунків доцільним є використання програми Microsoft Office Excel та універсальної інтегрованої аналітичної системи Statistica.

Аналізуючи рис. 2, варто відзначити, що спочатку ми визначили генеральну сукупність (первинні вимірні ознаки) для таксономічного аналізу, яку у подальшому згрупували у матрицю спостереження.

Під час визначення індикаторів первинних вимірних ознак ми враховували такі вимоги:

- відібрані первинні вимірні ознаки (показники) у своїй синергії визначають результат узагальнюючого показника та відповідають принципу допустимої мультиколінеарності;
- зведені різні за характером, одиницями вимірювання, значущістю та варіабельністю первинні

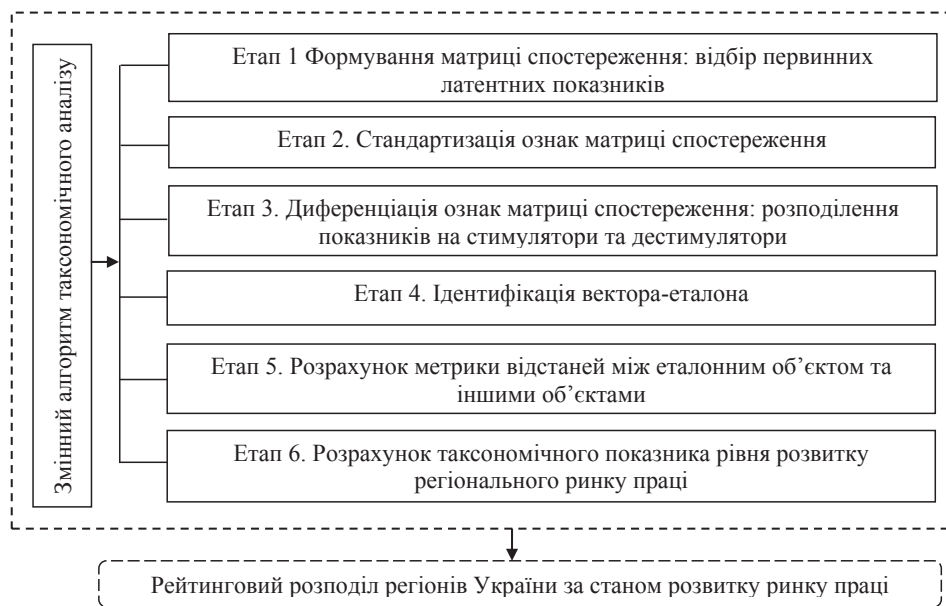

Рис. 2. Послідовність оцінки функціонування регіонального ринку праці

Джерело: складено автором

ознаки повинні бути зрозумілими, легко розрахованими та достовірними;

– відібрані первинні ознаки повинні бути кількісними, а не атрибутивними.

На початковому етапі проведення оцінки дуже важливим є правильне використання таких первинних вимірних ознак, які б дійсно оцінювали результат функціонування регіонального ринку праці з позицій системи та відповідали б вимогам, які ми зазначили вище. З іншого погляду, кількість таких ознак не повинна бути значною, бо це збільшить ймовірність похибки та приведе до отримання помилкового інтегрального показника.

З метою вирішення питання щодо підбору первинних вимірних ознак ми звернулися до відомих здобутків науковців, вчених та державних діячів. З аналізу їх досліджень ми визначили, що пошук первинних ознак щодо функціонування ринку праці перебуває у стадії постійної еволюції, а отже погляди на це питання позначаються протилежністю думок. Як приклад, відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 21.10.2015 р. № 856 «Про затвердження Порядку та Методики проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації державної регіональної політики» [1] для оцінки ефективності ринку праці варто використовувати показники, що характеризують продуктивність праці; рівень безробіття населення віком 15–70 років (за методологією МОП); рівень зайнятості населення віком 15–70 років (за методологією МОП); співвідношення прийнятих працівників та тих, що вибули; індекс реальної заробітної плати; суму заборгованості з виплати заробітної плати відповідно до фонду оплати праці за останній місяць звітного року. Більшість учених вважає, що під час вибору показників, що характеризують ринок праці, варто використовувати набутки, що містяться у статистичних спостереженнях ILOSTAT, Eurostat, The World Bank, UNESCO, Organisation for Economic Cooperation and Development.

Важливими у контексті нашого дослідження є наукові позиції В.С. Чорного, який справедливо вважає, що: «система показників статистики ринку

праці складається з декількох підсистем, кожна з яких містить показники різних видів, що характеризують певний аспект функціонування та розвитку ринку праці, зокрема на регіональному рівні» [2, с. 76–77]. Автор розмежовує такі підсистеми на 10 угруповань та пропонує показники, які доцільно застосовувати у цих системах, такі як:

– підсистема I – показники статистики населення як бази формування трудового потенціалу певного регіону чи держави загалом (показники чисельності та складу населення; показники демографічного навантаження; природного і міграційного руху населення, показники чисельності та структури населення за основними віковими групами);

– підсистема II – показники економічної активності населення, зайнятості, безробіття і втрат економіки від безробіття;

– підсистема III – показники кон'юнктури ринку праці, попиту та пропозиції робочої сили на ринку праці;

– підсистема IV – показники неповної (часткової) зайнятості, втрат економіки від неповної зайнятості;

– підсистема V – показники тривалості та ефективності використання робочого часу;

– підсистема VI – вартість робочої сили;

– підсистема VII – показники оплати праці (заробітна плата, інші доходи від трудової діяльності, динаміка номінальної та реальної заробітної плати);

– підсистема VIII – показники продуктивності праці (рівень та динаміка; оцінка впливу факторів на рівень продуктивності праці);

– підсистема IX – показники статистики праці та соціально-трудова відносин (соціальної, професійної і територіальної мобільності робочої сили);

– підсистема X – показники умов праці, відпочинку та рівня життя зайнятого населення (реальні і номінальні доходи; видатки і заощадження; показники споживання матеріальних благ та послуг; показники роздрібного товарного обороту; забезпеченості населення житлом та предметами довготривалого використання; показники виробничого травматизму, професійних захворювань, трудових конфліктів;

показники вільного часу тощо) [2, с. 76–77]. Вважаємо, що наукові здобутки В.С. Чорного можна, трансформувавши, застосувати під час відбору первинних вимірних ознак, що характеризують функціонування регіонального ринку праці.

Отже, на нашу думку, для аналізу функціонування регіонального ринку праці з позицій системного підходу варто застосовувати такі первинні вимірні ознаки (показники), як рівень зайнятого населення віком 15–70 років (за методологією МОП); рівень безробіття населення віком 15–70 років (за методологією МОП); рівень неформальної зайнятості населення; навантаження зареєстрованих безробітних на 1 вільне робоче місце або вакантну посаду; середня заробітна плата працівників за місяць; рівень економічної активності населення; частка заборгованості з виплати заробітної плати у загальному фонді на кінець місяця; рівень економічної активності населення, що мало та не мало вищу освіту; середня тривалість пошуку роботи безробітними; частка працівників, зайнятих на роботах зі шкідливими умовами праці, в обліковій кількості працівників; коефіцієнт (індекс) Джині; кількість інфраструктурних елементів ринку праці; інвестиції у ринок праці; продуктивність праці; співвідношення прийнятих працівників та тих, що вибули (рух працівників).

Висновки. У результаті проведеного дослідження встановлено, що найбільш оптимальним та доцільним способом, який дасть можливість дослідити показники регіональних ринків праці, є використання таксономічного методу. Адаже цей метод дасть змогу порівнювати результативні об'єкти ринку праці, які характеризуються багатовимірністю ознак, та упорядкувати різнозначний статистичний матеріал, який характеризує досліджуване явище. Застосування таксономічного аналізу дасть можливість отримати узагальнюючий показник складного об'єкта, який дасть змогу здійснити рейтинговий розподіл регіонів України за ступенем динамічного розвитку ринку праці. Отриманий рейтинговий розподіл дасть можливість визначити проблемні зони за розвитком ринку праці, які потребують перспективного планування стратегії підтримки ринку праці з урахуванням вітчизняного та європейського досвіду.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Постанова Кабінету Міністрів України від 21.10.2015 р. № 856 «Про затвердження Порядку та Методики проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації державної регіональної політики» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/856-2015-%D0%BF>
2. Чорний В.С. Статистичний аналіз ринку праці регіону / В.С. Чорний. – дис. к.е.н. – К. 2010. – 180 с.